

Hajós Dezső

**A védelmi szektor kommunikációjának
megváltozott kihívásai és lehetséges válaszai
az önkéntes haderőre történő áttérés időszakában**

**című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetése
és hivatalos bírálata**

1. A témaválasztás indoklása

2004. november 3-án a sorozott hadsereg megszüntetésével, illetve az önkéntes haderő létrejöttével a Magyar Köztársaság történetében olyan nagy horderejű esemény történt, amely a honvédelem tekintetében az 1989-ben elindult rendszerváltással hasonlítható össze, és amely alapjaiban változtatta meg a védelmi szektor struktúráját és az arról való gondolkodás módját. 1868-ban, a kiegyezés keretében, ha korlátozott módon is, de mégis viszonylagos önállósággal a nemzeti célok és nemzeti sajátosságok megvalósítása mellett jött létre a Magyar Királyi Honvédség, amelynek kiegészítése törvényekben szabályozott módon az általános hadkötelezettség alapján sorozás útján történt. A nemzetközi trendek hatása alól az Osztrák-Magyar Monarchia sem tudta kivonni magát, ezért a sorozás intézménye nyilvánvalóan a kor kihívásainak megfelelően a tömeghadsereg kiépítését szolgálta. Ez a trend még a II. világháborút követő évtizedekben is meghatározó volt a katonai szervezetépítés elméletében és gyakorlatában egyaránt, sőt bizonyos jelentős mennyiségi csökkenéssel az érintett országok tekintetében, társadalmi berendezkedéstől függetlenül mind a mai napig létezik. A sorozott hadseregek napjainkban történő létezése az adott ország vélt vagy valós veszélyeztetettségétől, nem kis mértékben nemzeti hagyományaitól függ.

A sorozott haderő - minden ellentmondásával együtt - hatással volt a társadalmi közgondolkodásra, a nemzeti kultúrára, a védelmi szektorra, a honvédelemmel kapcsolatos elvekre és magára a Magyar Honvédségre is. A professzionális haderőre való áttérés ezért nem csak a modern köztársaságban élők többsége által támasztott jogos igény kielégítése, nem egyszerű államigazgatási aktus, hanem olyan mélyreható döntés, ami gyökeresen változtatja meg többek között a Magyar Honvédség szervezeti kultúráját, funkcióját, struktúráját, társadalmi kommunikációját, a magyar társadalommal kialakult viszonyrendszerét.

A rendszerváltozás, - amely részben következménye volt a bipoláris világrend felbomlásának, és egyúttal a biztonsági kockázatok átrendezését is jelentette – megteremtette a magyar társadalom demokratikus átalakulásának és a piacgazdaság létrejöttének feltételeit. A Nyugat-Európában kialakuló trendnek megfelelően háttérbe szorította a hadseregek jelentőségét, illetve kiváltotta a kis létszámú professzionális haderő létrehozásának igényét. Az elmúlt évtizedben az önkéntes haderőre való áttérés gondolatát több politikai párt és civil szervezet is zászlajára tűzte. Érvrendszerükben eredményesen használták fel a sorozott hadseregben meglévő kétségtelen ellentmondásokat, az értelmetlen kötelezettségeket egyre inkább elutasító fiatalok kötelező katonai szolgálattal szembeni ellenérzéseit is. A társadalmi tudatban bekövetkezett változások, a Magyar Köztársaság teljes jogú NATO tagságából következő biztonsági garanciák, valamint a háborús küszöb szintjét el nem érő biztonsági kockázatok együttesen tették lehetővé, hogy a törvényhozás kodifikálja békében a sorozott haderő megszüntetését. Kérdés, hogy ez a döntés törölte-e azokat az általános emberi, kulturális, társadalmi vagy katonai-szakmai értékeket is, amelyeket a sorozott haderő története során felhalmozott.

Az ehhez vezető út a Magyar Néphadsereg 150 ezres létszámától, az ezt magába foglaló szervezet és katonai doktrína lebontásától vezetett a mai mintegy 40 ezerfős tárcsa létszámig és a képesség alapú szövetségi rendszerben együttműködésre kész, finanszírozható és a demokratikus-posztmodern hadseregek fejlődési mintáját követni tudó professzionális haderő létrehozása szükségességének felismeréséig. A permanens haderő-átalakítás ellentmondásai bizonyos értelemben a lelkes, de nem eléggé felkészült vezetők ambícióiból, az egyes koncepciók hiányosságaiból, esetenként ellentétes politikai szándékokból, a járatlan út kiszámíthatatlanságából és döntően a források szűkösségéből eredeztethetőek. Ezért a meghirdetett és bekövetkezett átszervezések között nem egyszer mély, szakadék tátongott és az átalakítás különböző szakaszait vezérelni hivatott koncepciók nem voltak képesek teljes egészében a célzott területek argumentálására, bár a voluntarista akarat ezt a létező összes kommunikációs csatornán harsányan hirdette. A jelzett ellentmondások végigkísérték a sorozott haderő megszüntetésére irányuló törekvéseket is. Ezek egyrészt az átalakítás időtartamára vonatkozó politikai bizonytalanságból és a koncepció kidolgozatlanságából (szlogenszerű kinyilatkoztatások) származtak.

A kilencvenes évek közepétől a sorkatonai szolgálatot támogatók száma folyamatosan csökkent a lakosság körében. Ezzel egyidejűleg a sorkatonai szolgálat időtartama, összhangban a társadalmi elvárásokkal és a haderő erőforrás-szükségletének változásával, tendenciaszerűen rövidült. Erősödött a haderő professzionális jellege, amelyet a szerződéses katonák egyre növekvő aránya is kifejezett. A kilencvenes évek végétől a hadsereg jelenléte a munkaerő piacon - a nyilvános kommunikációban is deklarált módon - állandósult. A közvélemény-kutató cégek elemzései alapján az önkéntes haderőre történő áttérést 2001-től a magyar társadalom többsége már támogatta. A védelmi tárcsa – összhangban a kormányprogram törekvéseivel – a kommunikáció

egyik kiemelt céljaként tételezte az önkéntes haderő társadalmi támogatottságának növelését. Ennek egyik állandó elemeként az önkéntes haderőre történő áttérés mindig összekapcsolódott a nemzetközi biztonságpolitikai környezet jellegének megváltozásával, az új típusú globális és regionális veszélyforrások megjelenésével, a korábbi fenyegetések átalakulásával és kiszélesedésével, NATO tagságunkkal, a NATO folyamatos bővülésével és a magyar honvédelem feladatainak változásával. Mindez a kommunikációs üzenetek szintjén azt jelentette, hogy új feltételekkel és új képességekkel rendelkező hadsereg kialakítása vált szükségessé.

A gyakorlatban azonban az önkéntes haderőre való áttérés kommunikációs folyamatát - sokkal inkább a politikai érdekek meghatározó jellege miatt - a sorozott hadsereg megszüntetése mellett szóló információk és érvek közvetítése jellemezte, csak kevesebb figyelem irányult a professzionális haderő megszületését és társadalmi befogadását segítő tájékoztató és nyilvánossági tevékenységre. Ez kommunikációs szempontból annál is inkább ellentmondásokkal terhelt, mivel a közvélemény nagyobbik része elfogadja a sorkatonaság intézményének megszüntetését, így ez nem igényel külön kommunikációs megerősítést. Tekintettel azonban arra, hogy közvélemény kisebbik, de markáns része fenntartaná a békében kötelezően letöltendő katonai szolgálatot - vagy e helyett egyes politikai csoportok határozott támogatásával létrehozná a közelebről pontosan nem definiált nemzetőrség intézményét – szembetűnően látszik, hogy az önkéntes haderő létrehozása, amely továbbra is nemzeti intézményként működik a kommunikációban nem kapott megfelelő hangsúlyt. Amennyiben figyelembe vesszük, hogy a Magyar Honvédség, mint nemzeti intézmény és a társadalom közötti híd szerepét a sorozott katonák önmaguk töltötték be, az önkéntes haderő működésekor ezt a funkciót a kommunikáció kell, hogy átvegye. Megítélésem szerint ezért is tarthatatlan ennek a szakmai elemnek a periférikus kezelése.

A magyar közvélemény érzékenyen reagált a 2001. szeptember 11-én, és az azóta bekövetkezett több száz vagy több ezer áldozattal járó terrorcselekményekre, de közvetlenül veszélyeztetett állam nem lévén a polgárok biztonságérzete viszonylag magas fokú, ezért kevésbé elfogadható az ország fegyveres védelmének garantálása a határainktól esetleg jelentősen távoli válságócokban jelenlévő magyar katonai alakulatok részvételével. Tovább bonyolítja a lakosság ezzel kapcsolatos attitűdjének alakulását a magyar haderő határainkon kívül történő bevetésével kapcsolatos II. Világháborús negatív tapasztalat, illetve a katonák külföldi alkalmazása során a sorkatonaság iránt megmaradt reflexek továbbélése.

A következő, jelentősnek tekinthető és a helyesen megválasztott kommunikáció eszközeivel feloldható ellentmondás úgy körvonalazható, hogy amíg NATO és EU tagságunkból adódóan közvetlen részesei lettünk a globális kihívásoknak és az ebből eredeztethető feladatok és kötelezettségek teljesítésének, a közgondolkodás csak nehezen képes átlépni a provincialitás határait. Ez abból is eredeztethető, hogy míg az 1999-es NATO csatlakozásunkat követően – összhangban a Szövetség elvárásával – a kormányzati kommunikáció folyamatos feladatként jelölte meg a NATO működésével és tevékenységével kapcsolatos információk szolgáltatását, ez a kommunikációs cél lassan a feledés homályába merült.

NATO tagságunkkal egyidejűleg – részben a haderő finanszírozásának költségvetési bizonytalanságait megszüntetendő, részben a szövetségi tagsághoz kötődő vállalásainkat megalapozandó – a Magyar Köztársaság elkötelezte magát a GDP arányos katonai költségvetés 1,81 %-ig történő folyamatos emelésére. Ez a finanszírozási szisztéma a védelmi kihívások változásait és az elkerülhetetlen szervezeti és technikai korszerűsítés szükségességét, valamint a társadalmi igényeket is figyelembe véve a politika számára az önkéntes haderőre való áttérés útját jelölte ki. Az eredetileg elgondolt, viszonylag hosszabb, és a szükséges átmenetet biztosító áttérési idő helyett más megfontolások miatt a politikai döntéshozók rövidebb és radikálisabb megoldást választottak. Talán nem indokolatlan annak vizsgálata sem, hogy az önkéntes haderő létrehozása mennyiben a szükségszerűség, a törvényszerűség következménye.

Napjaink „honvédelmi rendszerváltozása” a korábban kialakult, megszokott, hagyományozódott, sőt intézményesült kommunikációs eljárások és kezelési módjuk gyökeres változást követel meg a katonai és kommunikációs szakmai vezetéstől egyaránt. A társadalmi rendszerváltozás keretében átalakult honvédség és annak kommunikációs intézményrendszere szükségszerűen a megelőző időszakok haderő kultúráiból meríthetett, tagadva azok ideológiai elemeit, de felhasználva a megmaradt szakembergárda ismereteit, tudását. Az ezt követő években a kommunikáció-szakmai változások viszonylag lassan, mondhatni organikus fejlődés keretében zajlottak le, de megőrizték mindazokat a kommunikációs eljárásokat és metódusokat, amelyek a sorkatonaság intézményéből származtak és ennél fogva hatással voltak a szervezeti kommunikációra. Ebben az időszakban a katonai hagyományápolás nemzeti szempontú visszaállítására való törekvés mellett folyamatosan jelen voltak az elmúlt negyven évben kialakult szokások, hagyományok, azoknak mindenképp az egyes embert és a katonai kisközösségeket érintő elemei. Ezek a hagyományok részben a korábbi korszerűtlen parancsnoki tevékenységrendszerből maradtak ránk, amelyekben az egyes parancsnoki állománykategóriák nem a rendeltetésüknek megfelelő helyet foglalták el. Az önkéntes haderő célkitűzései között prioritást kapott a tiszt

állománycsoport arányának csökkentése, ezzel egyidejűleg a tiszthelyettesinek a növelése, a szervezetben betöltött szerepük lényeges változtatásával egyidejűleg (tervező-irányító tisztt, végrehajtó az alegységeket önállóan vezető tiszthelyettes), s ez automatikus kihatással lesz a haderőkultúra módosulására. Ugyancsak önmagában haderőkultúra- módosító értékű döntés a sorkatonai szolgálat békeidőben történő szüneteltetése, mivel a katonai szolgálatot önként vállaló állampolgárok szerződéses jogviszonya egészen más szervezeti hozzáállást feltételez. Az önkéntes haderő felépítése az előbbiekből következően a kommunikáció számára azt jelenti, hogy az új szervezeti feladatok új kommunikációs feladatokat indukálnak és az ezeknek megfelelő, ezeket érvényre juttató kommunikációs intézményrendszer kiépítését teszi szükségessé. Ez utóbbi stabilitását csak a szaktudományos megalapozottság és szövetségi követelmények folyamatos érvényesítése teremtheti meg, vagyis az intézményi nélkülözhetetlenség módosítási nélkülözhetetlenséget feltételez a kommunikáció területén is. Az előttünk álló időszak kommunikációs kihívásai közül az egyik legmeghatározóbb az lesz, hogy az milyen hatékonysággal és milyen sebességgel lesz képes segíteni az önkéntes haderő felépítésének folyamatát.

Az eredetileg 2010-'12-re prognosztizált önkéntes haderő a politikai döntésnek megfelelően 2004. november 3-ra realitássá vált, ezzel egyidejűleg azonban nyilvánvaló lett az is, hogy a honvédelmi költségvetés vállalt GDP arányos részesedése hosszabb távra sem lesz megvalósítható. A honvédelmi tárca pénzügyi kereteinek radikális csökkentése nem csak a fenntartási és fejlesztési célokat rendezte át – ezek között elsősorban a vállalt képesség kialakítást (DPQ- defence planning questionnaire) és a haderő 35. 000 főre prognosztizált létszámát -, hanem kihatással lesz a kommunikációs tevékenységre is, hiszen a kommunikáció „leképezi” a reálfolyamatokat.

2. Módszerek

Az eddig leírtak alapján az önkéntes haderőre való áttérés kommunikációs kihívásainak vizsgálatát egyrészt kommunikáció elméleti, másrészt a haderőkultúra változásainak még belátható, vagyis a legutóbbi ötven év távlatából, súllyal a Magyar Honvédség mintegy 15 éves fejlődéstörténete alapján nézetem szerint az alábbi kérdések mentén célszerű elvégezni. Azzal a nem titkolt szándékkal, hogy az elméleti alapvetések és az elemzések alapját képezhetik az ágazati kommunikációs stratégia kialakításának és a hosszú távú kommunikációs gyakorlati tevékenység rendszerszerű megközelítésének. Végcélként pedig az fogalmazható meg, hogy a szervezeti kultúra átalakítási folyamatában a védelmi ágazat kommunikációja képes legyen betölteni azt a szerepet amely a professzionális haderő létrejöttét segíti:

- Melyek azok a szignifikáns kommunikáció elméleti tényezők, amelyek mind az önkéntes haderő felépítése, szervezése, mind a PR alapú szervezeti kommunikáció során megkerülhetetlenek?
- A társadalmi meghatározottságú haderőkultúra változása, milyen hatással van a védelmi szektor kommunikációjának változó elemeire?
- Mi az önkéntes haderő PR alapú szervezeti kommunikációjának célja, lehetőségei, szervezeti- és működési szempontjai, különös tekintettel a külső és belső kommunikáció összhangjára?
- Volt-e a védelmi szektor történetének vizsgált időszakában elméleti és gyakorlati szempontból mintaértékű, hosszabb távra is kiindulópontként elfogadható stratégiai szinten tervezett, majd megvalósított kommunikációs tevékenység, amely példa értékű lehet az önkéntes haderő kommunikációs stratégiájának kialakításához?

A téma előzetes vizsgálata, illetve a felvetődő kérdések alapján az az előfeltevés alakult ki, hogy:

- Az önkéntes haderőre való áttérés a Magyar Köztársaság számára elkerülhetetlen lépés volt, ugyanakkor ezt a döntést számos társadalmi-politikai és pénzügyi ellentmondás kísérte. Az áttérés körülményei nem segítették kellően tisztázni a haderő alapfunkcióit, helyét, szerepét nemzeti intézményeink sorában, ezért annak működése, alkalmazása, fejlesztése, fegyverzeti és technikai felszerelésének alapkérdései, költségvetési támogatásának megítélése gyakran a politikai erőviszonyok pillanatnyi alakulásától függ.
- A Magyar Honvédség az önkéntes haderőre történő áttérés időszakában – a stratégiai tervezés elmaradása miatt - nem volt képes jelentőségének megfelelően definiálni és működtetni kommunikációs alrendszerét.

Ezért alakulhatott az ki a közelmúltban, hogy a védelmi szektor kommunikációja nem vált proaktívá, hanem eseménykövető volt, arányaiban eltorzult.

- A sorozott haderő intézményi elemeinek felszámolásával egyidejűleg még nem alakult ki a magyar önkéntes haderő kommunikációs intézményrendszere, illetve nem fogalmazták meg az ezek érdekében kötelezően megtenni szükséges feladatok.
- Az önkéntes haderőre való áttérést nem előzte meg - számos más elmaradt doktrinális vagy katonai, szakmai elemzéshez hasonlóan - a kommunikáció stratégiai céljainak, lehetőségeinek, szervezeti és működési rendjének minimálisan olyan mélységű elemzése, mint pl. a NATO- hoz való csatlakozásunk előtt történt.
- Az önkéntes haderőre történő áttérés alapjaiban változtatja meg az eddig kialakult haderőkultúrát, amelyre még hosszú ideig jelentős hatással lesznek az előző időszakban, de különösen ez elmúlt ötven évben elsajátított és művelt elemek. Az új fejlődési szakaszból és a szövetségi kötelezettségeinkből adódó kívánatos értékalapú szervezeti kultúra megvalósításának egyik legfontosabb stratégiai szintű eszköze a PR alapú szervezeti kommunikáció.

Az önkéntes haderőre való áttérés kommunikációjának stratégiai igényű meghatározásánál alapvető szempontnak tekintetem azoknak a kommunikáció-elméleti eredményeknek összegezését és a dolgozat problémamegoldása szempontjából való csoportosítását, amelyek megítélésem szerint mind tudományos szempontból, mind gyakorlati alkalmazásuk tekintetében meghatározó jelentőségűek.

Az egyes problémák kifejtése során az általános leíró és problémafeltáró kifejtésen túl összehasonlító elemzéssel és a témához kapcsolódó legutóbbi szociológiai vizsgálatok felhasználásával arra törekedtem, hogy mindeddig a szervezeti kommunikáció feltárása során kevésbé alkalmazott és figyelembe vett szervezeti kultúra összefüggéseit állítsam középpontba. Ennek során vizsgáltam a hadseregfejlődés legutóbbi ötven esztendejéhez tartozó haderőkultúra elemeknek társadalmi-politikai beágyazódását és változásait az egyes jellemzően elkülöníthető időszakokhoz kapcsolódóan.

A legutóbbi időben keletkezett, az egyes kommunikációs problémák kezelését szolgáló tervezeteket azért nem elemeztem és mutattam be külön, mert azok egy része a most nem vizsgált válságkommunikációs feladatokra készült, illetve mert feladatomul az elméleti és stratégiai és nem a projekt alapú kommunikáció iránti figyelem felkeltését tekintetem.

A Magyar Honvédség átalakításának volt egy időszaka – és ez a NATO csatlakozásra való felkészülés – amikor a politika támogatásával lehetőség kínálkozott a szakmai megalapozottságú, taktikai megfontolások által nem korlátozott ágazati szintű kommunikációs munka végzésére. A NATO kommunikációs stratégia elemző, terjedelmében a dolgozat méreteihez képest is jelentős integrálását az abban való személyes közreműködésen túl azért tartottam fontosnak, mert az a tervezés és a végrehajtás időszakában egyaránt példa értékű és tudományos megalapozottságú előképe lehet az önkéntes haderő kommunikációs stratégiájának.

Az egyes részproblémák elemzése során gyakran használom a szervezeti kommunikáció és a Public Relations kategóriákat. Nem helyettesítve és nem felcserélve ezeket a fogalmakat, szervezeti kommunikáción elsősorban a honvédelmi ágazat vezetéséhez és irányításához tarozó kommunikációs folyamatokat értem, amelynek – ha a szervezeti érdekeket is kifejezi, ha közvélemény-formáló elemeket is tartalmaz, ha a bizalomépítésre és megértés kialakításra is törekszik a szervezet iránt – a PR nagy jelentőségű eleme.

3. Eredmények

Elemzésem eredményének tekintem a haderőkultúra és a PR alapú szervezeti kommunikáció összefüggésrendszerének feltárását, társadalmi-politikai meghatározottságának bemutatását. Az önkéntes haderő felépítése során meghatározó jelentőségű a haderőkultúra váltás, amelynek létrehozásában döntő jelentőségűnek tekintem a stratégiai szinten tervezett kommunikációt.

Megítélésem szerint a dolgozatban felvetett problémák elemzése, valamint a következtetések jó alapul szolgálnak a kommunikáció rendszer-szemléletű megközelítéséhez, illetve az eddigieknél tudatosabb és

markánsabb lehetőséget kínálnak mind a vezetői tevékenység megszervezése, mind a vezetők felkészítése, mind a tanintézeti képzésbe való beépítés érdekében.

A rendszerváltozás óta eltelt időszakban átalakult és a védelmi ágazatban is meghonosodott a szaktudományos kutatások eredményeit tudatosan és egyre hatékonyabban felhasználó kommunikációs tevékenység, amely a vezetés részeként működve egyre meghatározóbb szerepet tölt be egy szervezetben belül és annak környezete közötti kapcsolatszervezés folyamatában. Az eltelt időszak azonban arra is elegendő tapasztalatot adott, hogy a hipotézisben vélelmezett problémák elemzése igazolja: az ágazat kommunikációja nem épült szilárd alapokra, nem vált a katonai erő nyújtotta biztonság olyan állandó elemévé, mint például a hadművelleti művészet vagy a katonai kiképzés. Mindez annak ellenére alakult így, hogy a legkorszerűbb katonai vezetési elvek és gyakorlat szerint a kommunikációt a katonai tevékenység szerves részének tekintik. Ez a felfogás, amennyiben polgárjogot nyer, nagyfokú stabilitást jelent a szakma számára, mert a szükséges változtatások csak a szaktudományos eredmények fejlődésétől, s nem praktikus átszervezési megfontolásoktól függenek.

Megítélésem szerint a dolgozat egyes fejezeteiben elvégzett elemzések, a kommunikációs folyamatok feltárása során tett megállapítások megerősítették a hipotézisben megfogalmazott további feltételezéseket és segítenek megfogalmazni az önkéntes haderő építése során elkerülhetetlen kultúra váltás és kommunikációs megújulás legfontosabb szempontjait. Ez alapul szolgálhat az önkéntes haderő tárca szintű kommunikációs stratégiájának kimunkálásához.

A választott témakör vizsgálatánál kiindulópontként azt fogadtuk el, hogy az önkéntes haderőhöz kapcsolódó kommunikáció a korábbi időszak gyakorlatához képest új megközelítéseket, új módszereket és eszközöket, összességében új gondolkodásmódot igényel.

A dolgozat már csak terjedelménél fogva sem vállalkozhatott egy olyan meghatározó jelentőségű nemzeti alrendszer, mint a honvédelmi ágazat teljes körű kommunikációjának és PR-jének elemzésére. Kutatásaink, elemzéseink eredményei alapján elsősorban a Magyar Honvédség előtt álló, az egész társadalomra kihatással bíró feladat-rendszerhez, az önkéntes haderő létrehozásához kívántunk hozzájárulni azzal, hogy felhívjuk a figyelmet az ágazat kommunikációjának jelentőségére mind a személyi állomány körében, mind a társadalom legszélesebb rétegeivel folytatott párbeszéd szervezése során.

A téma feldolgozása során igyekeztünk nagy hangsúlyt helyezni a haderőkultúra fogalmi értelmezésére, a haderőkultúra és a kommunikáció PR szemléletű összefüggéseinek feltárására. Az elemzés alapjául szolgáló haderőkultúra időszakok kezdetétől azért választottuk a II. világháború bevezetését követő éveket, mert az ekkor és az ezután kialakult szervezeti kultúra egyes elemei mind a mai napig jelen vannak a Magyar Honvédség mindennapi tevékenységében és az új haderőkultúra létrehozásához vezető kommunikációs úton mindenképpen ki kell alakítani az ezekhez való viszonyt. A kiindulási időpont megválasztásának másik szempontja pedig az volt, hogy ezután kezdetek kialakulni, illetve elterjedni nemzetközi méretekben, a mai értelemben is korszerű kommunikációs elméletek, eljárások, eszközök, amelyek meghonosítása lehetővé tette a kommunikációs folyamatok PR szempontú elemzését.

4. Összegzés

Az önkéntes haderőre való áttérés kommunikációs feladat- és intézményrendszere néhány elemének, feltételének és körülményének leírására és elemzésére tett kísérlet végén a vizsgálat alapjául szolgáló kérdéseket és hipotéziseket összevetve a dolgozatban kifejtett tapasztalatokkal, nézetekkel, megállapítható, hogy:

Az önkéntes haderő létrehozásáról szóló döntés a hosszú idő óta a hazai politikai- és közgondolkodás részét képező akarat megnyilvánulása mentén született meg, amely találkozott a lakosság széles rétegeinek egyetértésével is, s ez nagymértékben erősítette a politikai döntéshozók akaratát. A 2004. év végén az önkéntes haderő létrehozásával összefüggésben elfogadott új honvédelmi törvény annyiban a szükségszerűség, a törvényszerűség következménye, hogy a világ – és benne Európa – biztonsági feltételrendszerében bekövetkezett változások, a kétpólusú világrendszer felbomlása, az aszimmetrikus fenyegetés kialakulása, a legalábbis hatásában világméretűvé váló terror vagy a tömegpusztító fegyverek feletti ellenőrzés korábbi nemzetközi jogi garanciái megváltoztatására irányuló törekvések, illetve mindezekkel összefüggésben Európa politikai, gazdasági és a közös biztonságra is hatással lévő egyesítése megváltoztatta a hadviseléssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati megközelítéseket is. Ennél fogva a világ számos országában megfigyelhető tendencia a korábbi

tömeghadseregek létszámának jelentős csökkentésére való törekvés, és ahol lehet a sorozott haderő önkéntesekből állóval történő felváltása.

A magyar haderőnek ilyen, radikális ütemű átalakítása egyes politikai pártok és civil szervezetek részéről ellenvetéseket is indukált, hiszen a haderő önkéntes alapon történő átalakítására korábban hosszabb időt, mintegy tíz – tizenkét évet szántak fordítani. Az ellenvetések az ország honvédelmi képességeinek csökkenése miatti aggodalmakból, mint pl. kiképzett tartalékosok létszámának rohamos apadása, a „védelmi háttérintézmény” (nemzetőrség, nemzeti gárda) egyidejűleg történő létrehozásának elmaradásából, táplálkoztak. A különböző vélemények ütköztetése alapján megállapítható, hogy nemzetközi (és hazai) biztonságpolitikai szempontból az önkéntesség elvére alapozott haderő átalakítása időszerű volt, találkozott a társadalom egyetértésével. Az aggodalmak ugyan nem lebecsülendők, de megfontolt fejlesztési filozófiával, a haderő társadalmi alapjainak erősítésével ehhez igénybe véve a kommunikáció nyújtotta lehetőséget azok többsége kezelhető.

A haderő átalakítás egyik elengedhetetlen velejárója, megkerülhetetlen tényezője a katonai szervezetekre jellemző, azok megnyilvánulási módjaként is felfogható szervezeti kultúra, amelyet a dolgozatban más kutatók, köztük prof. Szabó János nyomán haderőkultúra definícióként aposztrofáltunk. Az értekezés több fejezetében is kifejtettük: a minden - tehát katonai-szakmai, illetve humán és kommunikációs, sőt anyagi- pénzügytechnikai - szempontból megalapozott átalakítás során számba kell venni, melyek azok az általános emberi, kulturális, társadalmi vagy katonai-szakmai értékek, amelyeket a sorozott haderő történetének 136 éve alatt felhalmozott, illetve azok az ellentmondások, amelyeket hordozott magában ahhoz, hogy az újonnan kialakuló katonai erő ne küszködjön identifikációs zavarokkal. Ez, mint minden nagyobb horderejű lépés csak szakmai (tudományos) hozzáértés, felelős és objektív megközelítés, múltunkhoz, jelenünkhöz és jövőnkhöz való tisztázó elemzés alapján végezhető el.

Kulcskérdésnek tartjuk a kialakítandó haderőkultúra megismertetését, elterjesztését a személyi állomány és a polgárok legszélesebb rétegeiben, megfontolva esetleg az oktatás-képzés rendszerébe való beillesztést is, ezáltal talán elkerülhető, hogy politikai vagy ízlésbeli megfontolások, esetleg a hozzáértés hiánya motiválja a katonai szervezetek belső viszonyainak alakítását. Nem takarítható meg a békeidőben megszűnt sorozott haderő működésének hosszú időszakában kialakult társadalmi kommunikáció bevált, időtálló elemeinek megőrzése, illetve az új körülményekhez igazodó adaptálása, és a kor, illetve a társadalmi-technikai lehetőségeknek megfelelő eszközök, módszerek kimunkálása sem, hiszen a dolgozatban is bizonyítani törekedtünk, hogy a katonai erő és a társadalom kapcsolata jószerivel maga a kommunikáció. S ha nem csak a szűken értelmezett katonai erő, hanem a társadalom érdekeit is fontosnak tartjuk, minden lehetőséget fel kell használni arra, hogy a honvédelemmel kapcsolatos emlékeket, hagyományokat életben tartsuk, mert a lakosság honvédelemmel kapcsolatos elkötelezettségének, áldozatkészségének fenntartása alapvető nemzeti érdek, ugyanakkor visszahat az önkéntes haderő működésével, fejlesztésével kapcsolatos politikai akarat kinyilvánítására is.

Katonai hagyományaink felelősségteljes ápolása nemcsak a nemzeti kultúra megőrzése miatt fontos feladat, hanem az egyetlen lehetőség bizonyos fegyvernemi kultúrák fennmaradása szempontjából, tekintettel arra, hogy a korábbi, a sorozott haderő számos eleme már csak emlékeiben, hagyományaiban maradt fenn. Fontosnak tartjuk az identitás folytonosságára irányuló minden kezdeményezést, mert még sokak emlékében él, hogy a II. világháborút követő időszakban a haderőkultúra teljesen új alapokra helyezése milyen legitimációs zavarokat okozott, mennyire gyökerek nélküli, valóságos hagyományok nélküli, mesterséges kultuszteremtéssel törekedett a korabeli politikai és katonai vezetés fogódzókat, kapaszkodókat gyártani, elősegítendő a hadseregbe való beilleszkedést. A katonák pedig több – kevesebb tudatossággal és nem is mindig pontosan és hitelesen tovább éltették az elődeiktől származó hagyományokat (menetdalok, egyes szimbólumok stb.) a hivatalos vezetés hallgatólagos tudomásul vétele mellett vagy éppen bosszantására. A hamis identifikációs alapok is- nem csak a sorkatonaság intézménye iránti fenntartások- hozzájárultak ahhoz, hogy a néphadsereg társadalmi elfogadottsága meglehetősen alacsony értéken mozgott.

A téma feldolgozása során elvégzett elemzés, számos összehasonlító vizsgálat ráirányította a figyelmet arra, hogy az önkéntes haderőre való áttérés időpontjában ható politikai- társadalmi- gazdasági tényezők, köztük az Alkotmány módosítása és az új honvédelmi törvény objektív okok miatt csak jogi értelemben tudták tisztázni a haderő alapfunkcióit, helyét, szerepét nemzeti intézményeink sorában. Ezért annak működése, alkalmazása, fejlesztése, fegyverzeti és technikai felszerelésének alapkérdései kommunikációs szempontból további kutatásokat igényelnek és hosszabb időn át kiemelt feladatot jelentenek. Különösen azok a kérdések érdemesek kiemelt figyelemre, amelyek arra keresik a választ, hogy a haderő az alkalmazás, az erős szövetségi kötelezettségek ellenére megőrizze nemzeti identitását, illetve melyek az ennek érdekében kötelezően és haladéktalanul elvégezni szükséges feladatok.

Feltehetően az előrehozott politikai döntés következménye, hogy az önkéntes haderőre való áttérést nem előzte meg - számos más doktrinális vagy katonai, szakmai elemzéshez hasonlóan - a kommunikáció stratégiai céljainak, lehetőségeinek, szervezeti és működési rendjének minimálisan olyan mélységű elemzése, mint pl. a NATO-hoz való csatlakozásunk előtt történt. Az euroatlanti értékrend politikai-katonai szövetségéhez való csatlakozásunkat nem jellemezte az akkori kormányzat katonai rendszerváltással felérő lépésként, mégis számos minisztérium és országos hatáskörű szervezet tevékenységének összehangolására kormányzati stratégia, közte kommunikációs stratégia és feladatterv készült. Hasonló elemzés elkészítésére és távlatos terv alakítására annál is inkább szükség lett volna, mert az utóbbi másfél évtized sorozatos és mindig megalapozottnak, végleges megoldásnak kikiáltott reformkísérletei megviselték, elkoptatták a hivatásos állományt, akik valódi átalakítás helyett végül mindig csak profán létszámleépítést éltek meg. A széles alapokra helyezett kormányzati és társadalmi kommunikáció által pedig enyhíthető lehetett volna a gyakran tapasztalható belterjesség. Természetesen ez nem az elmúlt időszak során a gyakorlatban megvalósított, a védelmi szektor kommunikációs munkája egészének a kritikáját jelenti, hanem a meglévő elemek olyan átgondolt egy irányba rendezését tételezi, amely segítheti a rendelkezésre álló erőforrások hatékonyabb felhasználását, az önkéntes haderőre történő áttérés kommunikációs megalapozását.

Vitathatatlan azonban a társadalom túlnyomó többségének támogatása az önkéntes haderő létrehozása iránt, s ez lehet az a bizalmi tőke, ami a további lépések megtételéhez szükséges. Kitaposatlan ösvényen járunk, a nemzetközi példák, tapasztalatok elemzése szükséges, ám nem elegendő a magyar önkéntes haderő kommunikációjának felépítéséhez. A biztonsági kockázatok gondos elemzése, a hadtudomány és a kapcsolódó szaktudományok művelése, eredményeinek felhasználása és nem utolsósorban az egyes elemzett haderőkultúra időszakokból megőrzésre, továbbfejlesztésre alkalmasnak ítélt hagyományaink beépítése az új haderő kultúrába adhat csak megalapozott válaszokat a feltett kérdésekre.

Az önkéntes haderő szervezeti filozófiája részét képező szervezeti kultúra távlatos megvalósításához próbált a dolgozat, a „szövesi folyamatot” jelentő kommunikáció elméleti és gyakorlati áttekintését elvégezni, amely alapul szolgálhat a ma még hiányzó önkéntes haderő kommunikációs stratégiájának kimunkálásához. Ennek elkészítésére véleményünk szerint csak egy olyan hiteles szakmai grémium alkalmas, amely tagjai sorában megtalálhatók valamennyi kapcsolódó szaktudomány reprezentánsai, mint ahogy ez történt a védelmi ágazat NATO kommunikációs stratégiájának kimunkálási folyamatában, illetve azt megelőzően a pártállami szimbólum rendszer lebontása és az új jelképek rendszerbeállítása során is.

Nem titkolt célunk volt az is, hogy hozzájáruljunk a magunk szerény módján a védelmi szektor PR alapú szervezeti kommunikációjának intézményesüléséhez, rendszer szerű működéséhez és döntéseket támogató szerepének erősítéséhez.

5. A további kutatások lehetséges irányai

Kiindulva abból a tézisből, hogy az önkéntes haderőre való áttérés honvédelmi rendszerváltást jelent, a haderőkultúra egyik leglényegesebb elemének, a szervezeti kommunikáció változásainak is hasonló léptékűeknek kell lenniük. A megváltozott társadalmi, szakmai feltételrendszer körülményei között felértékelődik a hiteles, pontos, proaktív kommunikáció jelentősége mind a katonai erő működése, mind a társadalom honvédelmi képességeinek fenntartása szempontjából. Ez annál is inkább követelmény értékű következtetés, mert a haderő és a társadalom közötti kapocs lényegében a békeidejű sorkatonai szolgálat megszűnésével maga a kommunikáció, amely a visszacsatolási képességével érdemi párbeszéd folytatására ad lehetőséget. Az interaktív kommunikáció pedig nélkülözhetetlen mind a toborzás, mind a társadalomtól való nemkívánatos teljes elszakadás szempontjából.

Az a szakmai közeg, amelyet a Magyar Honvédség képez múltjával, jelenével és a lehetséges jövőképpel, a hagyományokkal és a törekvésekkel együtt - vagyis a haderőkultúrával – bizonyos alapvetésekben való konszenzust feltételez a kommunikáció során is. Tekintettel arra, hogy a társadalom számára a Honvédség erőt, biztonságot, stabilitást jelent, a kommunikáció minden eleme, beleértve a személyes és szervezeti kommunikációt, a haderő arculatának tartalmi és vizuális elemeit, közvetítenie kell a társadalom elvárásait. Ezért a kommunikáció folyamatában a legkorszerűbb eszközök és módszerek alkalmazása során sem tekinthetünk el a hadsereget jellemző szolid konzervativizmustól (a szó nem politikai értelmében), vagyis nem választhatjuk meg önkényesen az ehhez nem minden tekintetben illő, például marketing kommunikációs eszközöket. Ugyancsak ehhez hasonló erejű követelmény a hagyományokhoz való viszony kialakítása, vagyis mindaz a több száz éves (haderő) kulturális gyökerekre való támaszkodás, amely mind a mai napig érték kategória. Ezért az önkéntes haderő szervezetének kialakításával egyidejűleg kell megalkotni a folytonosság és megújulás dialektikájával a haderő új arculatát.

Az önkéntes haderő szervezeti kultúrájának, amelyet a kommunikáció közvetít és hordoz a középpontjába:

- az ország honvédelmi képességének erősítését,
- a lakosság hazafias elkötelezettségének és áldozatkészségének fejlesztését,
- a polgárok egyetértésének és támogatásának megszerzését a honvédelmi célok, a fejlesztéshez szükséges erőforrások biztosítása iránt,
- a honvédség állományának a haza védelme iránti felelősségét,
- a személyi állományának a testülethez való tartozás (CI), a feladatokkal való azonosulás erősítését,
- a csapatok belső kohéziós erejének kialakítását és fenntartását

kell állítani.

Mindezek során a kommunikációs eszközöknek, módszereknek igazodniuk kell az új korszak – a kommunikációs társadalom – megváltozott információ fogyasztási szokásaihoz, a felgyorsult élettempó által befolyásolt üzenet befogadó- és feldolgozó lehetőségekre. Közhelyszerű megállapítás, hogy a társadalom tagjainak döntő többsége az elektronikus média, azon belül a televízió által jut hírekhez, információkhoz.

Korábban végzett felmérések azt is igazolták, hogy bizonyos csoportok, főként a kevésbé iskolázott, vidéken élő lakosok, elsősorban a nők, a televíziós műsoroknak is csak bizonyos típusait (szappan opera, sorozatok) nézik. Ezért részükre az üzenetek eljuttatása különös figyelmet és empátia készséget igényel. A kommunikáció szempontjából ezek a tények azt is jelentik, hogy a külső kommunikáció szervezése során a fő figyelmet az elektronikus médiában való megjelenésre kell fordítani, mert a hatáson túl a költséghatékonyság is itt a legoptimálisabb.

Az Interneten keresztül elérhetők ma még alacsony száma azonban nem jelentheti ennek az eszköznek a lebecsülését, sőt perspektivikusan minden bizonnyal a legfontosabb interaktív kommunikációs eszköze lesz az önkéntes haderő külső és belső kommunikációjának. Ebből a szempontból aggasztó az a helyzet, hogy ma még könnyebb a Nápolyban szolgáltatást teljesítő magyar NATO tisztet elérni ezen keresztül, mint egy magyar vidéki helyőrségben szolgáló csapat tisztet.

Több évre visszanyúló törekvés a számítógép alapú belső kommunikációs hálózat, az intranet kiépítése. Ennek ma már a gerinc hálózata kiépült és a szervezeti hierarchia felsőbb szintjei használni is képesek azt, ugyanakkor még nem fogja át az ágazathoz tartozó minden szervezeti elemet, ezért még nem alkalmas sem a vezetés eszközeként funkcionálni, sem a kommunikációs üzeneteket eljuttatni minden célcsoporthoz. A már meglévő rendszer-elemek, mint például a humán- és pénzügyi számítógépes információs rendszerek jelenleg csupán elkülönült érdekeket szolgálnak. Az önkéntes haderő teljes körű kommunikációs rendszerének kiépítése szempontjából indokolt ezen eszközök használatának harmonizációja.

A ma még a belső kommunikáció szempontjából kihasználatlan eszközök közé tartozik a mobiltelefon. Napjainkban szinte valamennyi fontos beosztást betöltő katona járandósága a szolgálati mobiltelefon, amelyekre központilag vezérelve rövid szöveges üzeneteket (sms) képes a technikai rendszer eljuttatni. A megfelelő információ védelmi szabályok betartásával, beláthatatlan lehetőséget jelent ennek az eszköznek a belső kommunikációs célú felhasználása. Ezen túl a hagyományosnak számító vezetékes telefonos hálózat korszerű központjai és készülékei új lehetőségeket, egyebek mellett a költség-és időkímélő telefon konferenciák megszervezését is lehetővé teszik, a korábban megszokott „berendeléses” értekezletek helyett. A 8 alállomásos rendszerek külön engedély nélkül is könnyen kiépíthetők a SIEMENS központokkal, de akár 30 főre is bővíthető az egyszerre bekapcsolt résztvevők köre.

A különleges, igények vagy nagy jelentőségű média események szolgálatába állítható a műholdas videokonferencia rendszer, amely távoli helyőrségekben vagy országokban történtek azonnali bemutatását teszik lehetővé.

A korszerű elektronikus kommunikációs eszközök tudatos elterjesztése és alkalmazása magában hordozza az önkéntes haderő kultúrához tartozó új szervezeti kommunikáció kifejezésének lehetőségét. Az

ezek az eszközökön eljuttatott információ nem csak valóságos tartalmat hordozhat, hanem szimbolikusan kifejezésre is juttathatja a vezetés elkötelezettségét az új típusú kommunikáció iránt.

A kommunikációnak a legkorszerűbb elektronikus eszközökre való ráépülése annál is inkább követelmény erejű feladat, mert a katonai vezetés, a hadműveleti munka, az információs hadviselés már ma is kizárólag a számítástechnika legmodernebb vívmányainak felhasználásával történik. A korszerű hadviselés és az önkéntes haderő kultúrájának építése akkor képezhet megítélésünk szerint működőképes egységet, ha a szervezeti kommunikáció hardver oldalról hozzákapcsolódik a katonai vezetés kommunikációs rendszeréhez. Másik oldalról megközelítve ezt a problémakört azt is mondhatjuk, hogy a haderőkultúra megújulásának egyik alapvető kérdése a katonai vezetés és a szervezeti kommunikáció kompatibilitásának megteremtése. Mindez úgy, hogy a cél eléréséhez vezető út során egyensúlyi állapot maradjon a technikai eszközök által tölt, és a szervezeti kommunikáció igényei által húzott lehetőségek között, a rendelkezésre álló erőforrások optimalizálása mellett.

A legkorszerűbb technikai eszközök felhasználására való törekvés természetesen nem jelenti azt, hogy az önkéntes haderőhöz kapcsolódó külső és belső kommunikáció figyelmen kívül hagyhatná a hagyományos, mondhatni klasszikus kommunikációs eszközöket és eljárásokat. A teljesség igénye nélkül, csak a legfontosabbakra koncentrálna megállapítható, hogy a belső kommunikáció egyik alapvető eszköze továbbra is a személyes vagy csoportos szóbeli kommunikáció, a papír alapú információhordozók (kiadványok, hírlevél, katonai sajtó), videofilm, DVD felhasználása marad. A külső kommunikáció hatékony eszközei között tarthatjuk számon továbbra is a nyitott –a polgári lakosság bevonására alkalmas – katonai rendezvényeket (csapat ünnepek, fegyvernemi napok, Magyar Honvédelem Napja), az ezekhez kapcsolható road-show-kat, illetve a célcsoportok elérhetősége szerint szerkesztett kiadványokat. Itt tarjuk fontosnak megjegyezni, hogy a katonai ünnepek sorába indokolt lenne felvenni az „Önkéntes Haderő Napja” ünnepet november 3-án vagy az ahhoz legközelebb eső hétvégén. Ez az ünnep alkalmassá válhat a katonai rendszerváltásról történő megemlékezésre, középpontba állítva az önkéntes haderő gerincét képező szerződéses katonákat. Az „Önkéntes Haderő Napja” megünneplésének kialakítása az új haderőkultúra kialakításának egyik emblematikus mozzanata lehet.

Az önkéntes haderő kommunikációját szervező és irányító minisztériumi szervezet struktúrájának kialakítása során nem lehet figyelmen kívül hagyni a társadalom demokratikus átalakulását követően többször módosított szervezeti változások során szerzett tapasztalatokat. Az egyik ilyen tapasztalat, hogy a kommunikáció jelentőségét az fejezi ki legjobban, ha a főosztály vagy főosztályi besorolású szervezet közvetlenül a honvédelmi tárca első számú vezetőjének van alárendelve, hiszen ez fejezi ki azt a kommunikáció elméleti alapvetést, mely szerint egy szervezet kommunikációja a vezetési funkció gyakorlásának immanens része.

A kommunikációs feladat és munkamegosztás során a minisztérium szintjén kialakult az a gyakorlat, hogy az egyik szervezeti elem a médiaérdeklődést és igények kielégítését szolgálja. Ennek szervezete és kultúrája az évek során megszilárdult, a továbbfejlesztését a proaktivitás irányába való elmozdulás képezheti. Állandó dilemma a fontos katonai, ám politikai kihatású döntések közlésének sorrendje a belső közvélemény, illetve a média számára. A PR szemléletű menedzsment a szervezethez való tartozás (CI) szempontjából a belső közvélemény felkészítésének prioritását hangsúlyozza, melynek figyelembe vétele esetenként döntő lehet az adott katonai szervezet működése szempontjából. Ennek a szervezeti elemnek feladata és felelőssége a különféle nemzetközi feladatokban résztvevő magyar kontingensek sajtó/tájékoztató tisztjeinek kiválasztása, felkészítése, munkájuk szakmai felügyeletének biztosítása a folyamatos kapcsolattartás mellett. Tekintettel arra, hogy országgyűlési határozat rendelkezik maximum 1000 fő nemzetközi feladatokban való részvételéről, ez a tevékenység a kommunikációs szervezőmunka állandó elemei közé tartozik.

A kommunikációt vezető ágazati szervezet másik állandósult eleme a tájékoztatással, a környezettel való kommunikáció szervezésével foglalkozó része. Megítélésem szerint ennek jelentősége az önkéntes haderő felépítésének időszakában a korábbiakhoz képest többszörösére nő. A korábbi megállapításunkat idézve a haderő és a társadalom közötti kapcsolat fenntartásának eszköze a sorállomány kiválása után kizárólag a kommunikáció marad, mind az ifjúsággal, mind a honvédelmet finanszírozó adófizetőkkel, mind az egyes speciális érdekeket és törekvéseket kifejező civil szervezetekkel a párbeszéd fenntartása az önkéntes haderő normális működése szempontjából kulcskérdés.

A komplex PR szemlélet és gyakorlat nélkülözhetetlenné teszi a szakirányú kutatások (pl.: közvélemény-kutatás, kommunikáció elméleti kutatások, nemzetközi információ és tapasztalatcsere stb.) eredményeinek felhasználást a stratégiai tervezésnél vagy a mindennapi munka végzése, s nem utolsó sorban a kommunikációs képzés során. Tekintettel arra, hogy a szervezeti kommunikáció (PR) művelése során a fő hangsúly a kommunikációs célok, üzenetek egységén van, a munka szervezeti szempontú felosztása a külső és

belső kommunikáció elkülönítése csupán metodikai kérdés, a szervezet optimális kialakítása másodlagos fontosságú, elsősorban a helyi szükségletektől, hagyományoktól, finanszírozási lehetőségektől és az egy időpillanatban rendelkezésre álló szakember állomány számától és felkészültségétől függ. Meghatározónak ebből a szempontból azt tartjuk, hogy szervezeti vagy anyagi szempontok miatt a kommunikációs célok megvalósulása ne szenvedjen hiányt, mert ugyan a kommunikáció nem mindenható eszköz, de semmi mással nem pótolható.

A kommunikáció szervezése szempontjából az egyik legfontosabb, az eddigi gyakorlat alapján ugyanakkor a legbizonytalanabb eleme a csapattagozatnál működő tájékoztató tiszt hálózat. A munkakör fontosságát az alakulat és közvetlen környezetének kommunikációs kapcsolatai fejezik ki, hiszen egy-egy katonai szervezet mély gyökerekkel kapaszkodik a helyi társadalomba. Az adott helyőrségben a laktanya munkaadó a polgári lakosság számára és jelentős mértékben vesz igénybe működéséhez helyi szolgáltatásokat, ugyanakkor a katonák a település közéletének fontos szereplői, a helyben lakók pedig adófizető és választó polgárok egyben. Az alakulat és a helyi társadalom kommunikációs kapcsolatait a HM és a helyi parancsnok megbízásából a tájékoztató tiszt szervezi. A munkakör bizonytalanságait pedig a permanens átszervezések, létszámleépítések generálták, ezért a tájékoztatással foglalkozó szakemberek az elmúlt időszakban többféle alárendeltségi szisztéma, esetleg más feladatkörrel (humán, CIMIC) összekapcsolva végezték munkájukat.

A professzionális haderő professzionális kommunikációja nagyfokú rugalmasságot és probléma érzékenységet követel meg már az önkéntes haderő építésének kezdetén a szervezeti struktúrában és a vezetési rendszerben megjelent új elemekhez való viszony kezelése során, mint például a vezénylő zászlósi intézmény. Ez jelentős lépés az irányító tiszt és a végrehajtást vezető tiszt helyettes és tiszt szerepének és karrier modelljének kialakításában. Lépésről lépésre létrejöhét egy tiszt helyettesi kommunikációs csatorna elsősorban a belső kommunikáció vonatkozásában, amely átfogja a haderő teljes vertikumát, és új elemekkel gazdagítja a kialakuló haderő kultúrát.

Ugyancsak lényeges új eleme az önkéntes haderőnek az új kiképzési rendszerre való áttérés, amely a haderőkultúra-váltás szempontjából fontos tényező lehet, hogy nem a különböző alakulatoktól jelentkező és a kiválogatási eljárásan átesett katonákból hozzák létre a külföldi missziós alegységeket, hanem az eleve együttlevő szervezetszerű alegységek készülnek fel békefenntartói feladatok ellátására. Ez a változás eddig nem tapasztalt esélyeket kínál az egyes alegységek kohéziós erejének növelésére, a személyi állomány összekovácsolására. E folyamat eredményeként létrejött összetartó erő képezheti az önkéntes haderőkultúra új és talán legfontosabb rendező elvét. Az új rendszerű kiképzés egyben az önkéntes haderőkultúra megismertetésének, elsajátításának is szocializációs színtere lehet. A PfP együttműködéssel indult, a NATO-hoz történő csatlakozásunkkal tovább erősödött és az önkéntes haderőre való áttéréssel meghatározó jelentőségűvé váló nemzetközi együttműködési tapasztalat, a szövetséges országok haderőkultúrájának megismerése egyre több hivatásos és szerződéses katonának válik sajátjává, lesz személyiségének és szakmai ismereteinek immanens része. Ez a tapasztalati mennyiség, amelyeket az egyének hordoznak magukban mindenképpen felhasználásra érdemes és alkalmas az új haderőkultúra megteremtésének folyamatában.

Az önkéntes haderő kultúrájának kialakítása érint olyan területeket, mint például a katonai szerep megváltozása a társadalomban, a védelmi szektor társadalmi nyilvánossága, a civil attitűdök figyelembe vétele a katonai erővel kapcsolatban, konfliktus megoldás, rekrutáció, a katonák társadalomhoz, nyilvánossághoz, kisebbségekhez való viszonya, a család helye, lehetőségei a lakókörnyezetben stb., ezért lényegesen nagyobb a felelőssége a helyi parancsnoknak a környezettel való kommunikáció meghatározása során. Ez a parancsnoki (vezetői) feladat-és felelősségi kör csakis jól felkészült szakember alkalmazásával valósítható meg magas színvonalon. Indokolt tehát fenntartani/kialakítani a csapat vezetési szinteken (SZP, LP, ÖLTP), illetve a csapat tagozatnak a magasabb egység (dandár), illetve egység (ezred, önálló zászlóalj) szintjén a tájékoztató tiszt beosztásokat. Munkájuk ellátásához a folyamatos felkészítésen és konzultáción túl a szükséges eszközök és költségvetési előirányzat nélkülözhetetlen.

A védelmi ágazat tevékenységéhez, annak minden időszakában, beleértve a Magyar Néphadsereg-i időszakot is, a kommunikáció háttérintézményeként kapcsolódott olyan szervezeti elem, amely kommunikációs termékek kibocsátására és módszertani segítségnyújtásra volt képes. A haderő folyamatos átalakítása nem kímélte meg ezt az intézményt sem, szervezeti struktúrája, létszáma, teljesítő képessége folyamatosan csökkent. A védelmi felülvizsgálat célul tűzte ki a katonai feladatokhoz szorosan nem tartozó képességek (őrzés-védelem, élelmezés, karbantartás stb.) leépítését, illetve megszüntetését. Tekintettel arra, hogy a kommunikációs szolgáltatások legnagyobb része biztonsággal beszerezhető a hazai (sőt EU-s) piacról, indokolt a szervezet tevékenységét ebből a szempontból is áttekinteni, optimalizálni.

Az önkéntes haderő kultúrája kialakításnak egyik legfontosabb és semmi mással nem helyettesíthető eszköze a jogszabályi feltételrendszer, hiszen ezekben szintetizálódik mindaz a tudományos kutatás, szakértői ajánlás, vezetői igény, ami az új haderőkultúra kommunikációs szegmensét jellemzi az arculatépítéstől, a szervezeti működési szabályzatokban rögzített feladat és hatáskörökig. Ezzel egyidejűleg elengedhetetlen a jelenleg még hatályba lévő, de már évekkel ezelőtt is idejét múlt rendelkezések helyébe új, a megváltozott feltételrendszert pontosan tükröző szabályozók elkészítése.

Figyelembe véve a Magyar Honvédség egyre erősebb, a honvédelmi törvényben is külön hangsúlyozott nemzetközi szerepvállalását, a kommunikáció területén is szükséges figyelembe venni a szövetségi rendszerben meghonosodott gyakorlatot, amely a védelmi szektort átfogó tervezési rendszer valós elemévé teszi az ilyen irányú tevékenységet. Ezért kommunikáció tervezésével és szervezésével foglalkozó szakemberek sem tekinthetnek el az egyre inkább meghonosodó Tárca Védelmi Tervező Rendszer (TVTR) működési mechanizmusaitól, ami lényegében nem más, mint a képesség és feladatalapú tervezés, amely számba veszi hosszú és középtávon a főbb fejlesztési irányokat, feladatokat és prioritásokat és ezekhez rendeli hozzá a költségvetési forrásokat. A TVTR keretében lehetne a kommunikáció prioritásait, állandó elemeit és a célok megvalósítását szolgáló legfontosabb feladatokat becsatornázni a tárca költségvetésének rendszerébe és ez az önkéntes haderőkultúra kialakításához, valamint a kommunikációs alrendszer működéséhez kellő előrelátást és stabilitást eredményezhet. Így például tervezhetővé válna az olyan nagy beruházások, illetve szervezeti változások PR alapú szervezeti kommunikációs szükséglete, amely számol az egyre erősödő társadalmi vélemények hatásával is.

A szerző eddig megjelent publikációi

1. Fiatалok a hivatásos katona-, rendőr- és határőr pályákról.
(Kiss Ida szociológus- Hajós Dezső fhdgy.)
(Honvédségi Szemle 1987. 12. szám)
2. Toborzó (Kiss Ida szociológus-Hajós Dezső fhdgy)
(Belügyi Szemle 1988. 6. szám)
3. Mobilitás és hadsereg
(Új Honvédségi Szemle 1991 7. szám)
4. Az ifjúság helyzete, perspektívái, viszonya a katonai szolgálathoz.
(ZMKA tanfolyami jegyzet 1992.)
5. Az ifjúság társadalmi helyzetének változása és ennek hatása a katonai szolgálat teljesítésére.
(MH Módszertani Közlemények 1992. 3. szám.)
6. A mobilitási folyamatok jellemző vonásai hazánkban és a hadseregben.
(ZMKA Szociológia jegyzet 4. kötet 1993.)
7. A társadalomszerkezet és mobilitás változásai Magyarországon.
(Szociológia tankönyv a katonai főiskolák hallgatói számára
III. fejezet, 1994.)
8. 1999-ben lesznek tisztek.
(Magyar Honvéd 1995. 25. szám)
9. Magyar szakasz Fort Polkban. (Hajós Dezső őrgy- Sajtos Zoltán t. fhdgy)
(Magyar Honvéd 1995. 33. szám)
10. Louisianai felkészülés (Hajós Dezső őrgy- Sajtos Zoltán t. fhdgy)
(Magyar Honvéd 1995. 34. szám)

11. Hadműveletben a magyar szakasz (Hajós Dezső örgy- Sajtos Zoltán t.fhdgy)
(Magyar Honvéd 1995. 35. szám)
12. Cooperative Nugget '95
(Magyar Honvéd 1995. 36. szám)
13. Együttműködés, párbeszéd, közös védelmi erő avagy cooperation, dialogue, collectiv defence forces
(Hajós Dezső- M. Tóth György)
(Magyar Honvéd 1997. 20. szám)
14. Együttműködés, párbeszéd, közös védelmi erő avagy cooperation, dialogue, collectiv defence forces
(Hajós Dezső- M. Tóth György)
(Magyar Honvéd 1997. 21. szám)
15. Együttműködés, párbeszéd, közös védelmi erő avagy cooperation, dialogue, collectiv defence forces
(Hajós Dezső- M. Tóth György)
(Magyar Honvéd 1997. 22. szám)
16. Cooperative Lantern '98.
(Magyar Honvéd 1997. 43-44. szám)
17. A változó NATO (Részletek az Észak-atlanti Tanács védelmi miniszterei brüsszeli ülésének sajtóközleményéből) (Hajós Dezső, Egry Enikő, Amaczi Viktor)
(Magyar Honvéd 1997. 50. szám)
18. Végső Tervezői Konferencia (Krakkó, 1998. február 24-26)
(Magyar Honvéd 1998. 10. szám)
19. Védelmi Miniszteri Találkozó : Helyünk a szervezetben
(Magyar Honvéd 1998. 40. szám)
20. Partnership for Peace after Washington Summit.
(NATO Védelmi Akadémia kiadványa Róma 2000. július)
(angolnyelvű)
21. Kommunikáció a brit védelmi szektorban.
(Magyar Honvéd 2000. 48. szám)
22. A NATO-csatlakozás kommunikációjáról
(Új Honvédségi Szemle 2005. 3. szám)